

עשיית חזית לכותל בבקעה

שיעור זה קשור לכללים:

שאלה שאין עליה תשובה
גבול – ממוצע בין שני הצדדים

תמצית השיעור: העולם ניתן לשליטה ביד האדם: "וְרָדוּ בְּדָגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל חַיָּה הָרִמְשָׁת עַל הָאָרֶץ" (בראשית א', כ"ח). לא כל המקומות שוים מבחינת שליטת האדם עליהם, ומקומות מקומות יש. המדבר הוא הפקר, שאין יד אדם שולטת בו. מן הצד השני נמצא הבית, שהוא בשליטת היחיד. בין שני הקטבים נמצא השדה (בקעה), הקרוב לבחינת מדבר, וחצר, הקרובה לבית. תפקידו של האדם הוא לעלות מבחינת מדבר שהוא הפקר, למקום בשליטת אדם – להפוך בחינת מדבר לבחינת שדה, וכן מבחינת שדה לבחינת חצר ומבחינת חצר לבחינת בית.

הצעת הסוגיא והשאלות

במשנה מובא (בבא בתרא ב' ע"א):

...אבל בבקעה, מקום שנהגו שלא לגדור - אין מחייבין אותו, אלא אם רצה, כונס לתוך שלו ובונה ועושה חזית מבחוץ. לפיכך, אם נפל הכותל - המקום והאבנים שלו. אם עשו מדעת שניהם - בונין את הכותל באמצע ועושים חזית מכאן ומכאן. לפיכך, אם נפל הכותל - המקום והאבנים של שניהם.

אמרו על כך בגמרא (ד' ע"א):

מאי חזית? ... איכא דאמרי, אמר רב הונא: מיכפא לקרנא מלגיו. ונעבד מלבר. גיזו ליה חבריה, ואמר דידי ודידיה הוא. אי הכי, השתא נמי לייף ליה חבריה, ואמר דידי ודידיה הוא. ליפופא מידע ידיע. והא מבחוץ קתני! קשיא. רבי יוחנן אמר: נשעייה באמתא מלבר. וניעבד מלגיו. עביד חבריה מלבר, ואמר דידי ודידיה הוא. אי הכי, השתא נמי דקפיל ליה חבריה, ואמר דידי ודידיה הוא. קילופא מידע ידיע. הוצא - אמר רב נחמן: סינופי יריכי מלבר. וניעבד מלגיו. עביד נמי חבריה מלבר, ואמר דידי ודידיה הוא. אי הכי, השתא נמי גיזו ושדי ליה, ואמר דידי ודידיה הוא. משריק ליה טינא. השתא נמי אתי חבריה וקליף ליה. קילופא מידע ידיע. אביי אמר: הוצא לית

ליה תקנתא אלא בשטרא. אבל אם עשו מדעת שניהם. אמר ליה רבא מפרזיקא לרב אשי: לא יעשו לא זה ולא זה. אמר ליה: לא צריכא, דקדים חד מנייהו ועבד דידיה, ואי לא עביד חבריה - אמר דידיה הוא. ותנא תקנתא לרמאי קמשמע לן? אמר ליה: ורישא לאו תקנתא לרמאי הוא? אמר ליה: בשלמא רישא תנא דינא, ומשום דינא תנא תקנתא, אלא סיפא דינא קתני דקתני תקנתא? אמר רבינא: הכא בהוצי עסקינן, לאפוקי מדאביי דאמר: הוצא לית ליה תקנתא אלא בשטרא, קמשמע לן דבחזית סגיא.

תרגום: מהי חזית?... יש אומרים, אמר רב הונא: יכוף את קצה הכותל מבפנים.

שאלה: ויעשה מבחוץ (את החזית)?

תשובה: יחתוך אותו חברו, ויאמר שלי ושלך הוא.

שאלה: אם כן, כעת גם יחבר חברו (חזית מצידו) ויאמר שלי ושלך הוא?!

תשובה: התוספת ניכרת (ולא יוכל לעשות כן).

שאלה: והרי "מבחוץ" כתוב במשנה (ולא מבפנים)?

קשה (נשאר הגמרא בשאלה).

רבי יוחנן אמר: יטוח אמה מבחוץ בטיט.

שאלה: ויעשה מבפנים (את החזית)?

תשובה: יעשה חברו מבחוץ ויאמר שלי ושלך הוא.

שאלה: אם כן, כעת גם יקלף אותו חברו, ויאמר שלי ושלך הוא?!

תשובה: הקילוף ניכר (ולא יוכל לעשות כן).

כותל העשוי מענפים (איך עושים בו חזית) - אמר רב נחמן: יקפל את ראשי הענפים לחוץ.

שאלה: ויעשה מבפנים?

תשובה: יעשה גם חברו מבחוץ, ויאמר שלי ושלך הוא.

שאלה: אם כן, כעת גם יחתוך וישליך אותו (את הענפים המקופלים), ויאמר שלי ושלך הוא?!

תשובה: טח אותו (בונה הכותל) בטיט (כך שאי אפשר לחתוך אותו).

שאלה: כעת גם יבוא חברו ויקלף את הטיט?!

תשובה: הקילוף ניכר.

אביי אמר (תשובה נוספת): כותל העשוי מענפים אין לו תקנה (לבונה אותו)

אלא בשטר (המעיד שבנה אותו בחלקו וממונו).

"אבל אם עשו מדעת שניהם". אמר לו רבא מפרזיקא לרב אשי: לא יעשו

לא זה ולא זה (ומדוע צריכים שניהם לעשות חזית)?!

אמר לו: לא נצרכה (המשנה) אלא למקרה שהקדים אחד מהם ועשה (חזית)

בחלקו, ואם לא יעשה חברו (גם הוא חזית), יאמר שלו הוא.

שאלה: וכי התנא (של המשנה) תקנה לרמאי משמיע לנו?
 אמר לו: וכי תחילת הדין (של חזית) אינו תקנה לרמאי (שיאמר שאף הוא
 בנה את הכותל)?!
 אמר לו: בתחילה, שנה דין (עשיית הכותל בבקעה) ומשום הדין שנה את
 התקנה (של חזית), אלא בסוף, וכי שנה דין שהוא שונה תקנה (לרמאי)?!
 אמר רבינא: כאן (בסוף המשנה) בכותל העשוי מענפים עוסקים, (ובאה
 המשנה) להוציא (מדעת) אביי, שאמר: כותל ענפים אין לו תקנה אלא
 בשטר. משמיעה לנו המשנה שבחזית מספיק (ואין צורך בשטר).

כמה שאלות עולות בלימוד הסוגיא.

א. דבריו של רב הונא, "מיכפא לקרנא מלגיו", סותרים את דברי המשנה: "ועושה חזית
 מבחוץ", כפי ששאלה הגמרא ונשארה ב"קשיא"¹. לא מובא שרב הונא חזר בו. אדרבה,
 הרשב"א מביא שכך הוא המנהג - לעשות חזית מבפנים². השאלה על רב הונא, שלא ניתנה
 עליה תשובה בגמרא, מעוררת לכך שבדבריו של רב הונא יש עומק שאין דרך לכותבו
 בגמרא.

ב. "תקנתא לרמאי". ראשית, יש להבין מדוע אין עושים תקנתא לרמאי, והלא מצאנו
 שתיקנו תקנות כנגד הרמאים, כשבועה וכדומה, ומדוע כאן לא יעשו כך? !
 ועוד. ר' אשי נשאל על ידי רבא, שלפי דבריו המשנה אמרה "תקנתא לרמאי". שאלה זו
 נותרה אף היא בלא תשובה, שהרי נסיונו של ר' אשי להוכיח מן הרישא נדחה. אמנם ניתן
 לתרוץ לרב אשי שהוא סובר שהמשנה מביאה "תקנתא לרמאי" (כפי שתירץ התוס' ביחס
 לאביי, ראה בהמשך), אלא שבגמרא לא מובא תירוץ זה.
 גם שיטתו של אביי, ש"הוצא ליה תקנתא אלא בשטרא", קשה, שהרי רבינא ביאר
 שהסיפא של המשנה, שעושים חזית מכאן ומכאן, באה "לאפוקי מדאביי". כיצד יבאר אביי
 את הסיפא של המשנה?
 תוס' מבארים:

לאפוקי מדאביי - ואביי סבר דשפיר אית ליה למיתני תקנתא לרמאי.

ואם כן, אביי יסבור כרב אשי. אלא שאף תירוץ זה לא מובא בגמרא, והוא קשה מעט, שהרי
 בגמרא פשוט ללא כל חולק שלא אומרים "תקנתא לרמאי".

ג. "בשלמא רישא תנא דינא, ומשום דינא תנא תקנתא". מהו הדין ששנו ברישא, שבעבורו
 שנו גם את התקנה לרמאי? רש"י מבאר:

¹ הקושי מודגש בדברי רש"י, שכבר על דברי רב הונא כתב: "מלגיו - לצד שלו, ולקמיה פריך הא מבחוץ
 קתני".

² ד' ע"ב, ד"ה "מיהא דאמרינן", כתב: "וכן אנו נוהגין לעשות מבפנים", ועיי"ש בכל דבריו. ובספרי הכללים
 כתבו שמי שנשאר בקשיא לא נדחתה דעתו לגמרי, וניתן לפסוק כמותו, עיי' שדי חמד ח"ה עמ' 279.

תנא דינא - הואיל ובקעה אין מנהג לגדור אין יכול לכופו אלא כונס לתוך
שלו ובונה, ואידי דתנא דינא תנא תקנתא ועושה חזית משום רמאי...

הדין הוא "כונס לתוך שלו", והתקנה היא עשיית החזית. לפי דברי רש"י אין קשר מהותי
בין הדין ובין התקנה.³
אמנם, הראב"ד (מובא בשיטה מקובצת) מפרש אחרת:

אבל הראב"ד ז"ל פירש וזה לשונו: בשלמא רישא תנא דינא ומשום דינא
תנא תקנתא. פירוש, דינא דרישא "ועושה לו חזית מבחוץ", דאשמועינן
דחזית ראייה היא לחזקה, וכיון דאצטריך לאשמועינן הכי ממילא אשמועינן
תקנתא, אבל סיפא ודאי תו לא הוה צריך לאשמועינן ומשום תקנתא דרמאי
בלחוד הוא דתני לה והיינו תמיה. עד כאן לשונו.

הדין הוא עשיית החזית, המלמד שחזית מהווה ראייה, וממילא אנו שומעים את התקנה
לרמאי. יש להבין את דבריו, שהרי עשיית החזית כראיה נצרכת בעבור הרמאים, ואיזה דין
עצמי יש בעשיית חזית?

ד. שתי מחלוקות בסוגיא בין הרא"ש ובין ראשונים אחרים, נראה שנוגעות בענין אחד.
ביחס לדבריהם של ר' הונא ור' יוחנן המבארים כיצד עושים חזית כתב הרא"ש (סי' ו'):

...לכאורה נראה דלא פליגי אהדדי ור"ח כתב דפליגי ופסק כר' יוחנן
ולדבריו בהא פליגי ר' יוחנן סבר גיזוזא לא ידיע ורב הונא סבר קולפא לא
ידיע.

לפי הרא"ש כל אחד הציע דרך אחרת לעשות חזית, ואין מחלוקת ביניהם, ולפי הר"ח כל
אחד אמר את דברו בדווקא, ואינו מקבל את ההצעה השנייה.
עוד נחלקו הרא"ש והר"י מיגאש על עשיית חזית בחצר (שם):

כתב הר"ר יוסף הלוי ז"ל דלא תקנו חכמים חזית אלא בבקעה לפי שאין יכול
לכופו לבנות הכותל עמו, אבל בחצר לא תקינו רבנן חזית שמתחלה יכול
לכופו ולבנותו עמו. ואפילו בחצר שאין בו דין חלוקה ולא נתרצה האחד
לחלוק אלא על מנת שיבנה האחד הכותל משלו, לא תקנו חכמים חזית ולית
ליה תקנתא אלא בשטרא, דכיון דבחצר שיש בה דין חלוקה לא הוצרכו
לתקן, משום חצר שאין בה דין חלוקה לחוד לא עבוד תקנתא ולא מהני
חזית... ולא ידענא מהיכן אית ליה דלא תקינו רבנן חזית בחצר, כיון דסימן
טוב הוא ולא שייך ביה רמאות אמאי לא מהני בכל דוכתא...

³ אמנם יש להעיר, שאם כך עדיין קשה: "ותנא תקנתא לרמאי קמשמע לן?", שהרי אין הכרח לומר את
התקנה כשאומר את הדין, וצ"ע.

הר"י מיגאש אומר שאין עושים חזית בחצר, שכן חזית נתקנה רק לבקעה, בה אינו יכול לכופו, ורק בה היא מהווה ראייה. הרא"ש תמה: אם חזית היא ראייה, מדוע לא תהיה ראייה בחצר?!

נראה פשוט, שהמחלוקת היא בשאלה האם עשיית חזית היא "דין" או "מציאות". חזית תוקנה על ידי חכמים כדין, והם קבעו שהיא ראייה. אחר שתיקנו כך, מהווה החזית ראייה מבחינה מציאותית, ועל כן ניתן להשתמש בה בכל מקום. כך סובר הרא"ש. הר"י מיגאש סובר, שהיות החזית ראייה היא דין שתיקנו חכמים, ועל כן היא מהווה ראייה רק במקום שתיקנו. אין זו ראייה מצד המציאות אלא רק מצד תקנת חכמים.

נראה, שגם המחלוקת הראשונה סובבת סביב ענין זה. לפי הרא"ש, החזית מהווה ראייה מצד המציאות, ועל כן בכל דרך בה תהיה ראייה - ניתן לעשות חזית. לא התכוונו האמוראים להגדיר דרך אחת מסויימת, שהרי כל דרך יכולה להיות טובה. על פי הר"ח, עשיית חזית היא דין שגדריו נקבעו על ידי חכמים, ולא כל צורה מתאימה. בהמשך נעמיק בענין זה.

ה. בספר "חידושים וביאורים" (להגר"ח גריינמן, סי' א' ס"ק ט'), דן במקור המנהג לגדור בבקעה במקום שנהגו, אם הוא מדין היזק ראייה או מדין נזקי שכנים. עיי"ש שציין לחזון אי"ש (בבא בתרא סי' א' ס"ק ה') ממנו משמע שבבקעה אין זה מדין היזק ראייה.

כותל בבקעה

בשלוש המשניות הראשונות במסכת מופיע הביטוי: "אין מחייבין אותו". משנה ראשונה:

...וכן בגנה, מקום שנהגו לגדור מחייבין אותו. אבל בבקעה, מקום שנהגו שלא לגדור אין מחייבין אותו, אלא אם רוצה כונס לתוך שלו ובונה, ועושה חזית מבחוץ. לפיכך אם נפל הכותל, המקום והאבנים שלו.

משנה שניה:

המקיף את חברו משלוש רוחותיו, וגדר את הראשונה ואת השניה ואת השלישית, אין מחייבין אותו. רבי יוסי אומר, אם עמד וגדר את הרביעית, מגלגלין עליו את הכל.

משנה שלישית:

כותל חצר שנפל, מחייבין אותו לבנותו עד ארבע אמות. בחזקת שנתן, עד שיביא ראייה שלא נתן. מארבע אמות ולמעלה, אין מחייבין אותו. סמך לו כותל אחר, אף על פי שלא נתן עליו את התקרה, מגלגלין עליו את הכל. בחזקת שלא נתן, עד שיביא ראייה שנתן.

אף שנדמה שמשמעותו של ביטוי זה פשוטה וברורה, מצאנו שנחלקו הראשונים בכך. על המשנה השלישית כותב הרא"ש (פ"א סי' ח'):

יראה האי דקתני אין מחייבין אותו, אין לפרש חיובי הוא דלא מחייבין ליה אבל יכול לבנותו בעל כרחו, דהא ליתא שהרי אויר שעל גבי הכותל חציו של חבירו ואינו יכול למעט אוירו, לפי שיכול לומר אני רוצה להשתמש על חצי הכותל שהוא שלי, או היום או מחר אבנה ואסמוך הקורות על הכותל ואעשה מחיצה דקה של נסרים ואעמידנה על חצי הכותל שהוא שלי, אלא הכי קאמר אם שתק ולא מיחה אין מחייבין אותו. דלא תימא כיון ששתק והניחו לבנות ולמעט אוירו ודאי ניחא ליה ודעתו לסמוך לו כותל אחר וליתן עליו תקרה, קא משמע לן דאין מחייבין אותו עד שיסמוך לו כותל אחר, משום דכולי עלמא לאו דינא גמירי, ולא היה יודע שיכול למחות בידו כיון שתחתית הכותל משועבד לשניהם.

הרמב"ם (הל' שכנים פ"ג ה"א) פסק בצורה שונה:

כותל חצר המבדיל בין שני שותפין שנפל, יש לכל אחד משניהם לכוף על חבירו לבנותו עד גובה ארבע אמות כדי שלא יראו זה את זה, אבל יתר על ארבע אמות אין מחייבין אותו. רצה האחד והגביה הכותל יותר על ארבע אמות, אם בא חבירו ובנה כותל אחד גבוה כנגד הכותל שביניהן מחייבין אותו ליתן חלקו בגובה שכנגד כתלו...

על פי הרמב"ם, הדגש בביטוי הוא על המילה "מחייבין": "אין מחייבין אותו", אבל אם רצה חברו, יכול לבנות אף בלא הסכמתו של שכנו⁴. הרא"ש חולק על כך. נראה, שגם במשנתנו ניתן להבין כהבנת הרמב"ם, שבבקעה "אין מחייבין אותו" לגדור. אין האחד יכול לכפות את חברו לגדור בבקעה. עולה מכאן שזהו דבר ראוי ונכון, אף שאין כופין את השכן לעשותו.

היחס בין המקומות במשנה

נראה, שעומק גדול יש בענין זה. המשנה עוסקת בבניית כותל בסוגים שונים של מקומות: חצר, גינה ובקעה. לביאור היחס בין המקומות ומשמעותו יש להקדים מקורות מפנימיותה של תורה. א. הרב קוק זצ"ל בהקדמת ספרו "עץ הדר", שולח לספר "עץ חיים" (היכל אבי"ע שער ראשון פ"א):

הנה יש מאציל ונאצל, והנאצל יש בו ד' יסודות: אש רוח מים עפר, והם ד' אותיות הוי"ה... שהם הם ד' בחינות שבאדם: א' אדם הפנימי שהוא הרוחניות הנקרא נרנ"ח. ב' הוא הגוף. ג' הוא המלבושים שעל גבי הגוף. ד' הוא הבית שיושב בתוכו האדם. וגופו ומלבושו וכל בחינות אלו כלולות מד' בחינות ואלו הם:

⁴ כך כתב הרמב"ם במפורש בתשובה (שו"ת הרמב"ם סי' שצ"ז), ועי' בשיעור "פתיחה למסכת בבא בתרא" (עמ' 452).

בחינה א' של הרוחניות הם נשמה לנשמה ונר"ן.
 בחינה הב' שהוא הגוף הוא העצמות שבהם המוח מבפנים והגידין והבשר ועור, וכמו שאמר הכתוב "עור ובשר תלבישני ועצמות וגידין תסוככני".
 בחינה ג' שהם הלבושים הנה הם נודעים שהם לבושים המוכרחים אל כהן הדיוט, כתונת ומכנסים מצנפת ואבנט...

בחינה הד' והוא הבית יש בית וחצר ושדה ומדבר.
 אמנם בכל אלו הד' בחינות הפרטיות יש בחינה א' כוללת כולם והיא ממוצעת בין בחינה ובחינה הכוללת שתיהן, דוגמא מה שאמרו חכמי הטבע כי בין הדומם והצומח הוא הקורא"לי הנקרא אלמוגים, ובין הצומח והחי הוא אדני השדה הנזכר במסכת כלאים שהוא כמין כלב גדל בקרקע וטבורו נשרש בקרקע ויונק משם וכשחותכין הטבור שלו מת, ובין החי והמדבר הוא הקוף. וכן על דרך זה יש ככאן כי בין הבורא יתברך ובין הנברא שהיא הבחינה הכוללת הרוחניות יש בחינה באמצע אשר עליה נאמר "בנים אתם לה' אלהיכם", "אני אמרתי אלקים אתם", ונאמר "ויעל אלקים מעל אברהם" וארז"ל האבות הן הן המרכבה וכו'.

ביאור הדברים: ההשתלשלות מן האחדות הפשוטה והעליונה של המאציל עד למציאות המעשית המורכבת מפרטים רבים ושונים זה מזה, היא בארבעה שלבים. מתוך כך, כל מציאות מחולקת לארבע, החל מן הנקודה הפנימית והרוחנית ביותר עד לגילוי המעשי והחיצוני ביותר.

דוגמא לכך ניתן לראות באדם, שהוא "עולם קטן", ויש בו ארבע בחינות זו לפנים מזו: נשמה, גוף, לבוש, בית. הנשמה היא הנקודה הפנימית ממנה נובעים הגוף, הלבוש והבית, שהם גילוי של הנשמה בעולם המעשי.

ביטוי לתפיסה זו של האדם ניתן לראות בדברי חכמים (מנחות מ"ג ע"ב):

רבי אליעזר בן יעקב אומר: כל שיש לו תפילין בראשו, ותפילין בזרועו, וציצית בבגדו, ומזוזה בפתחו, הכל בחיזוק שלא יחטא, שנאמר: "והחוט המשולש לא במהרה ינתק", ואומר: "חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם".

התפילין שבראש הם כנגד המח, משכן הנשמה⁵. התפילין שביד כנגד הגוף, הציצית היא הבגד ואחריה בא הבית. זו השלמות של הופעת האדם בעולם. כל בחינה מאלו נחלקת אף היא לארבע. לענייננו - הבחינה הד', בית, נחלקת לבית, חצר, שדה ומדבר.

המשנה עוסקת בשלושה סוגים של מקומות - בית, חצר ובקעה. נראה כי מקומות אלו מתאימים לשלושת הבחינות הראשונות מתוך ארבע הבחינות של בית שהוזכרו לעיל - בית, חצר ושדה.

⁵ אף שבפועל מניחים תפילין של יד קודם תפילין של ראש, מקור התפילין של ראש - כנגד הנשמה - קודם לתפילין של יד שהם כנגד הגוף. עיי' על כך בהרחבה במצוה ברה ח"א, מצוות תפילין, בפרק: "קשר של תפילין" (מהדר"ב עמ' קצ"ז והלאה, ושם עמ' ר"א).

ב. האדם הוא המוציא את העולם אל הפועל מן התוהו אל התיקון. ארבעת חלקי האדם הם מן הפנים אל החוץ: מן הנשמה אל הגוף, הלבוש והבית. הבית אף הוא מן הפנים אל החוץ: בית, חצר, שדה ומדבר. ככל שדבר קרוב יותר אל האדם הוא קרוב אל התיקון, וככל שהוא רחוק מן האדם הוא קרוב אל התוהו. תפקיד האדם להעלות את המציאות ממדבר לשדה, משדה לחצר ומחצר לבית. בספרי חסידות מובא הדבר בלשון 'להעלות מרשות הרבים לרשות היחיד'. רשות הרבים היא מקום התוהו והקליפות, מקום בו "כל אחד הולך לדרכו", ורשות היחיד היא מקום התיקון - איחוד המציאות תחת שליטת "יחידו של עולם". עבודת האדם היא לאחד את המציאות הנפרדת שהיא בחינת רשות הרבים, ולעשותה למציאות אחת, בחינת רשות היחיד. כך כותב ר' צדוק הכהן מלובלין (דובר צדק, ד'):

ועל דבר זה נתייסדה כל מסכת עירובין ולימודיה לעשות מרשות הרבים רשות היחיד... ורשות הרבים הוא מצד הפירוד הנגלה ויש עצות שיהיה נעשה מרשות הרבים רשות היחיד כנ"ל שזהו תכלית העבודה.

ובליקוטי הלכות לר' נתן כתב (הל' קידושין, ב'):

כי מקודם היתה בבחינת שדה, בבחינת "כי בשדה מצאה", שהיא מקום הפקר, בחינת רשות הרבים ששם אחיזת האשה זונה, ועכשו מעלה אותה מבחינת שדה, מבחינת רשות הרבים לבחינת "אשה יראת ה'", בחינת בית, בחינת רשות היחיד, בחינת "כל כבודה בת מלך פנימה", ועל כן על ידי הקדושין נתיחדה אליו ואסורה לכל העולם, כי נעשית בבחינת רשות היחיד, שהוא בחינת "אשה יראת ה'" וכו' כנ"ל. ועל כן אסור לדור עם אשתו בלא כתובה, כי צריך להמשיך לה עשירות הנמשך מיראה, כדי שיהיה הזווג בבחינת יראה, שזה עיקר קדושת הברית כנ"ל.

מבקעה לחצר

ארבע הבחינות המובאות ב"עץ חיים", הן גם ארבע דרגות במעבר מרשות הרבים לרשות היחיד - מדבר, בקעה, חצר ובית.

המדבר הוא הדוגמא הראשונה שמביא הרמב"ם לרשות הרבים (הל' שבת פ"ד ה"א):

איזו היא רשות הרבים, מדברות ויערים ושוקים ודרכים המפולשין להן...

המדבר איננו מקום ישוב והוא מקום שליטת החיצונים. הבקעה יש בה בחינה של רשות היחיד (טהרות פ"ו מ"ז):

הבקעה, בימות החמה רשות היחיד לשבת ורשות הרבים לטומאה. ובימות הגשמים רשות היחיד לכך ולכך.

אמנם, הגמרא (שבת ו' ע"ב) מבארת כי אין הבקעה רשות היחיד, אלא שיצאה מגדר רשות הרבים לענין שבת⁶.

החצר היא רשות היחיד גמורה, ואף על פי כן אסרו חכמים לטלטל בחצר משום שהיא רשות של רבים, והצריכו עירוב. הבית הוא רשות היחיד בצורה המלאה.

השאיפה להפוך את רשות הרבים לרשות היחיד מתבטאת גם בהעלאת כל רשות לדרגה גבוהה יותר.

המדבר ראוי להפוך לבקעה - לכרמלית, ככתוב (ישעיה ל"ב, ט"ו):

עַד יַעֲרָה עָלֵינוּ רוּחַ מִמְרוֹם וְהָיָה מְדַבֵּר לְפָרְמֶל וְהַפְרָמֶל לַיַּעַר יִחְשָׁב.

החצר ראויה להיות כבית, שכן מצינו:

השותפין שרצו לעשות מחיצה בחצר, בונין את הכותל באמצע.

וכבר ביארה הגמרא שטעם בניית הכותל הוא משום היזק ראייה, שיוכל כל אדם להשתמש בחצרו לתשמישיו הצנועים והפרטיים. הכותל הופך את החצר לבית, שהיא רשותו הפרטית של אדם ואינה משותפת לאנשים נוספים.

החוליה החסרה היא הפיכת הבקעה לחצר. כיצד ניתן להעלות את הבקעה - שבה כל שדה עומדת לעצמה - לדרגת חצר - שבה שותפים כל הדיירים? הדרך לעשות זאת נלמדת בסוגיא דידן.

בקעה היא מקום בו יש כמה שדות "שכנות" זו לזו. האנשים בבקעה הם שכנים.

חצר היא מקום המשותף לכמה אנשים אשר להם הבית. האנשים בחצר הם שותפים.

על כן הכותל הנבנה בחצר השותפים נשאר של שניהם בשותפות, ואם נפל - "המקום והאבנים של שניהם" (וכפי שהתבאר בהרחבה בשיעור על משנת השותפין).

הכותל הנבנה בבקעה הוא כותל של שכנים. הכותל אינו "של שניהם", אלא מחציו של הכותל ולכאן שייך לאחד, ומחציו ולכאן שייך לזולתו. כדי להעלות את הבקעה לדרגת חצר יש לעשות מן השכנים - שותפים. הכותל הוא המקום בו אפשר להעלותם להיות שותפים.

מה הופך את הכותל למקום המשותף לשניהם, ולא מקום בו לכל אחד מהם שייך חצי ממנו?

החזית. כל אחד מן השותפים עושה חזית מבחוץ לחלקו, ומסמן שעד שם מגיעה רשותו. כך הופך מקום הכותל למקום המשותף לשניהם. עשיית החזית מבחוץ מלמדת שיש לו קשר לחברו. אין הוא עושה זאת מבפנים, דבר המראה על חלקו ועל שייכות הכותל לעצמו בלבד.

⁶ אף לדעה (בגמרא שם) שהמשנה עוסקת בבקעה בעלת מחיצות, פשוט שבקעה סתם אינה רשות הרבים וגם אינה רשות היחיד.

גם כאשר רק אחד בונה את הכותל - יש לכך שייכות וקשר אל שכנו.
על המשנה (פ"ג מ"ח):

אין מוציאין זיזין וגזוזטראות לרשות הרבים אלא אם רצה כונס לתוך שלו
ומוציא.

מובא בגמרא (ס' ע"ב):

איבעיא להו, כנס ולא הוציא, מהו שיחזור ויוציא. ר' יוחנן אמר: כנס -
מוציא. וריש לקיש אמר: כנס - אינו מוציא. אמר ליה רבי יעקב לר' ירמיה
בר תחליפא: אסברה לך, להוציא כולי עלמא לא פליגי דמוציא, כי פליגי
להחזיר כתלים למקומן, ואיפכא איתמר, ר' יוחנן אמר: אינו מחזיר, וריש
לקיש אמר: מחזיר. ר' יוחנן אמר: אינו מחזיר, משום דרב יהודה, דאמר רב
יהודה: מצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו. וריש לקיש אמר: מחזיר, הני
מילי היכא דליכא רווחא, הכא הא איכא רווחא.

עצם העלאת השאלה במקרה ש"כנס ולא הוציא" מלמדת כי כאשר אדם בונה כותל בקצה
רשותו - הכותל מוגדר כגבול, ויש לצד השני שייכות מה אל הכותל. גם כותל הנמצא כולו
ברשות של האחד מוגדר כ"כותל שבין שתי חצרות"⁷.

דבר זה בא לידי ביטוי בחזית שעושה מי שבונה את הכותל. החזית מגדירה את הכותל
כגבול, וכפי שראינו (בשיעור "פתיחה למסכת בבא בתרא" עמ' 452) בהבנת המושג
"גבול" - "יש בו משני המינים" שהוא מהווה גבול ביניהם. כך נוצרת שותפות מה בין שני
השכנים. הגבול שביניהם קושר אותם זה לזה.

דעת רב הונא בגמרא ש"עושה חזית מבחוץ" פירושו: "מיכפא לקרנא מלגיו" מחזקת הבנה
זו. הכותל הוא, כביכול, רשות נפרדת הנמצאת מחוץ לשדה שלו. רשותו של בעל השדה
מסתיימת בצידו הפנימי של הכותל, ושם נמצא ה"חוץ", על כן עושה את החזית בצד זה.
הכותל הוא רשות בפני עצמה שהיא רשות של שניהם. לכן הכותל נקרא "מבחוץ". דעה זו
מחזקת את ההבנה שמטרת הכותל אינה רק להפריד בין שני האנשים, אלא אדרבה, לקשור
ביניהם. החזית מגדירה את הכותל כגבול שבין שתי השדות, וכך הוא הופך לתיקון -
להעלאת הבקעה לדרגה של חצר.

בכך מבואר מדוע נשארה השאלה על רב הונא: "והא מבחוץ קתני", ללא תשובה (שאלה א
לעיל). תשובתו של רב הונא היא תשובה שאין דרך לכותבה בגמרא, ודבריו רומזים לעומק
משמעות החזית, כפי שהתבאר.

עשיית הכותל מבטאת את העובדה שהבקעה אינה כרשות הרבים שבה "כל אחד הולך
לדרכו"⁸, אלא יש קשר ביניהם - הכותל הוא גבול ביניהם, ודבר זה מתבטא בחזית.

⁷ ביטוי נוסף לכך מופיע בדברי נמוקי יוסף (בבא מציעא ס"ד ע"א מדפי הרי"ף): "משום דחשבינן ליה לבר
מיצרא כאילו יש לו קצת קנין בגופו של קרקע". יש לאדם "קצת קנין" בקרקע הסמוכה לשדהו. על כן הכותל
שביניהם, אף אם נבנה ברשות האחד - יש לו שייכות מה לשניהם.

⁸ ע"י ב"עץ חיים", שער י"א פ"ה.

ישוב השאלות

הבנה זו מיישבת גם את שאר השאלות ששאלנו בתחילה. מובנת דעת החזון אי"ש, שעשיית חזית בבקעה איננה נובעת מהיזק ראייה, אלא היא בעלת ערך עצמי של יצירת גבול הקושר בין השכנים בבקעה (שאלה ה). עשיית החזית היא "דין" - יש בה ענין מצד עצמה ולא רק כהגנה מפני רמאים. בכך מתבארים דברי הראב"ד. ברישא תנא דינא - עשיית החזית, וממילא תנא תקנתא - העובדה שהחזית מועילה בפני רמאים. אך בסיפא כבר אין צורך לשנות את ה"דין", שהרי הוא נאמר ברישא, ואם כן עשיית החזית בסיפא היא תקנתא לרמאי בלבד (שאלה ג).

בכך מבואר עצם ענין התקנה לרמאי (שאלה ב). התורה אינה מתקנת תקנות עבור הרמאים בלבד. דבר שיש לו ערך עצמי - ניתן להשתמש בו גם כנגד הרמאים. כך בשבועה, למשל. השבועה נותנת קיום לדבר. שם ה' הוא האמת המוחלטת וההכרחית, ואדם בשבועתו מחיל שם שמים על הדבר שעליו הוא נשבע, ובכך נותן לו קיום. השימוש בשבועה נגד הרמאים הוא תוצאה של הזכרת שם ה' לקיום דבר.

זוהי גם תשובתו של רב אשי, הכיצד המשנה שונה "תקנתא לרמאי" על פי ביאורו. כיון שעשיית חזית מגדירה את הכותל כגבול בין שניהם, הרי שלא החשש מרמאים הוא הגורם לחזית לבוא. בחזית יש ערך עצמי אף אם בפועל היא נעשית על ידי אדם החושש מרמאים, ועל כן אין זה "תקנתא לרמאי". גם אביי יבאר את המשנה כרב אשי, ולא כרבינא, ואין דבריו של רבינא קשים עליו.

בכך מתבאר שיטתם של הר"ח והר"י מיגאש, שעשיית החזית היא "דין" ולא "מציאות". לא הצורך המציאותי גרם לחזית לבוא, אלא הצורך המהותי שראו חכמים בעשיית גבול בין השכנים כדי להפוך את הבקעה לבחינה של חצר.

שיטתו של הר"י מיגאש שאין עושים חזית בחצר מובנת היטב. בחצר הם כבר שותפים, ואין החזית יוצרת שותפות, ועל כן אין ערך לחזית. רק בבקעה, בה אין הם שותפים, יש צורך בחזית שתגדיר את הגבול ביניהם כמשותף לשניהם, כפי שנתבאר.

על פי זה יש לומר, שהמחלוקת בין רב הונא ורבי יוחנן בגמרא (על פי הר"ח) היא בפירוש המילה "חזית". לפי ר' הונא, "חזית" היא לשון "קצה"⁹. החזית היא קצה השדה, ועל כן היא נעשית מבפנים, שזהו קצה שדהו - שהרי הכותל משותף לשניהם. לפי ר' יוחנן, "חזית" היא לשון ראייה. החזית עשויה כך שרואים את סוף השדה. על כן היא נעשית מבחוץ.

⁹ עי' במלבי"ם לישעיה נ"ז, ח' (ביאור המילים): "חזית - גבול".